Hallituksen esitys eduskunnalle suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 133/2021)

Johdanto

Lakivaliokunnassa 12.10.2021 käydyn keskustelun johdosta Suomen Asianajajaliitto täydentää aiempaa lausuntoaan seuraavasti.

Tallenteiden julkisuus

Suomen Asianajajaliitto ei pidä perusteltuna, että tallenteiden julkisuutta kavennettaisiin ehdotetusta niin, että ne olisivat julkisia ainoastaan asianosaisille ja tiedotusvälineille. Silloin kun oikeudenkäynti on julkinen, myös siitä tehtyjen tallenteiden tulee olla julkisia.

Asia on periaatteellisestikin merkityksellinen, koska oikeudenkäynnin julkisuus hovioikeudessa edellyttää, että yleisö voi halutessaan tutustua niihin todistelutallenteisiin, jotka esitetään hovioikeudessa vain viittaamalla niihin.

Lisäkuulustelun kynnys

Lakivaliokunnassa nousi esiin kysymys siitä, onko ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 15 a §:n 2 momentin mukaisen lisäkuulustelun kynnys liian matala. Ehdotuksen mukaan henkilöä voidaan hovioikeudessa kuulla lisäkysymysten esittämistä varten muun muassa, jos se on “tarpeen asian selvittämiseksi”, mikä edellytys täyttynee verraten helposti.

Suomen Asianajajaliiton käsityksen mukaan todistelu voidaan vastaanottaa hovioikeudessa tallenteelta oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä vaarantamatta vain, jos kynnys lisäkuulustelulle on ehdotetulla tavalla matalahko.

Asianajajaliitto viittaa siihen, mitä se on aikoinaan lausunut asiaa käsitelleestä arviomuistiosta (lausunto oikeusministeriölle 14.5.2019):

Tallenteen sisällön laatu edellyttää, että henkilön kuulustelu on suoritettu asianmukaisesti. Nykyisin niin asiamiesten kuin syyttäjien kuulustelutekniikassa on merkittäviä puutteita, joihin tuomioistuimet eivät yleensä puutu. Jatkossa tallenteiden laadun takaamiseksi tuomioistuinten on kiinnitettävä enemmän huomiota kysymysten asianmukaisuuteen.

Käräjäoikeudessa annettujen kertomusten laatua heikentävät lisäksi sisällölliset puutteet, jotka johtuvat siitä, että aikataulusyistä todistajia ei useinkaan ehditä kuulla riittävän perusteellisesti. Lisäksi käräjäoikeudet eivät yleensä salli esittää aiemmin kuullulle todistajalle täydentäviä kysy-

myksiä sen johdosta, mitä jokin myöhemmin kuultu todistaja on sanonut. Nykyisellään näitä käräjäoikeuksien liian kireiden käsittelyaikataulujen aiheuttamia puutteita korjataan hovioikeudessa, mutta tallenteiden käyttöön perustuvassa hovioikeusmenettelyssä se ei olisi mahdollista ilman, että tallenteiden tekemisen mielekkyys kärsii.

Käräjäoikeudessa vastaanotettavan henkilötodistelun laadussa esiintyy nykyisellään siis verraten usein merkittäviäkin puutteita. Lakiehdotus ei sisällä tehokkaita keinoja käräjäoikeudessa vastaanotettavan todistelun laadun parantamiseksi.

Esityksen tavoitteena on parantaa muutoksenhaussa tapahtuvaa näytön arvioinnin oikeellisuutta, mikä tavoite ei toteudu, jos käräjäoikeudessa vastaanotetun todistelun puutteita, kuten esittämättä jääneitä kysymyksiä, ei voida korjata hovioikeudessa.

Näin ollen ehdotettu verraten matala kynnys lisäkysymysten esittämiselle on parhaiten yhteensopiva sen nykytilan kanssa, jossa käräjäoikeudessa suoritettu todistajankuulustelu osoittautuu muutoksenhakuvaiheessa varsin usein joltakin osin puutteelliseksi.

Mikäli lakiesityksen voimaantulon jälkeen kokemus osoittaa, että lisäkysymyksiä esitetään hovioikeudessa niin usein, että se vaarantaa uudistuksen mielekkyyden, asiaa on syytä arvioida uudelleen. Tällöin lainsäätäjän on syytä ryhtyä toimenpiteisiin käräjäoikeuksissa vastaanotettavan todistelun laadun parantamiseksi, jolloin myös lisäkuulustelun kynnystä voidaan korottaa ilman, että se lisää aineellisesti väärien tuomioiden riskiä.

Kertomusten litterointi

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että asianosaiset jo nykyisellään laativat omalla kustannuksellaan kirjallisia toisintoja eli litterointeja käräjäoikeudessa vastaanotetuista kertomuksista silloin, kun se kertomuksen laajuus huomioiden on perusteltua.

Yleensä litterointi tuottaa asianosaiselle merkittäviä säästöjä oikeudenkäyntikuluissa, koska muutoksenhaun kannalta merkitykselliset kohdat on huomattavasti nopeampi löytää tekstistä kuin nauhoitteelta ja myös niihin viittaaminen on helpompaa niin valituskirjelmässä kuin oikeudenkäynnin aikana. Litterointi siis säästää merkittävästi asiamiestyötä.

Oletettavasti litterointien käyttäminen hovioikeuden näytönarvioinnissa säästäisi merkittävästi myös tuomioistuimen työtä ja luonnollisesti myös nopeuttaisi oikeudenkäyntejä.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimessa saa nykyisinkin käyttää todisteena oikeudenkäynnin varalta annettua kirjallista kertomusta osapuolten suostumuksin. Olisi epäilemättä perusteltua sallia samoin edellytyksin myös todistajankuulustelun kirjallisen toisinnon käyttäminen todisteena muutoksenhaussa.

Helsingissä 14.10.2021

Suomen Asianajajaliitto

Laati: asianajaja Jarkko Männistö, Forssa